

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΟΜΟΣ

Β

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
Β΄

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν
Τόμος δεύτερος
Μετάφραση Ἄντ. Γ. Γαλίτη

© Γ. Ἄ. Γαλίτης, Ἴω. Σέχου 4, 115 24 Ἀθήναι

Α' ἔκδοση 1985

Γ' ἔκδοση 1991

Εἰκονογράφηση π. Παύλου Πολίτη

Φωτοστοιχειοθεσία: ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ ΑΒΕΕ., Ἀρδηττοῦ 12-16, Ἀθήναι
Ἐκτύπωση: Νέα Στοιχειοθετική, Ἀγελῶου 6, Θεσσαλονίκη

Ἐκδόσεις «ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ»
Πρασσικάκη 9, 546 22 Θεσσαλονίκη, τηλ. 283 805

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν

Μετάφραση

Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης (†)

Γενική ἐπιμέλεια

Γεώργιος Ἀντ. Γαλίτης

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Εἰσαγωγικά σχόλια

Θεόκλητος μοναχὸς Διονυσιάτης

Φιλολογική ἐπιμέλεια

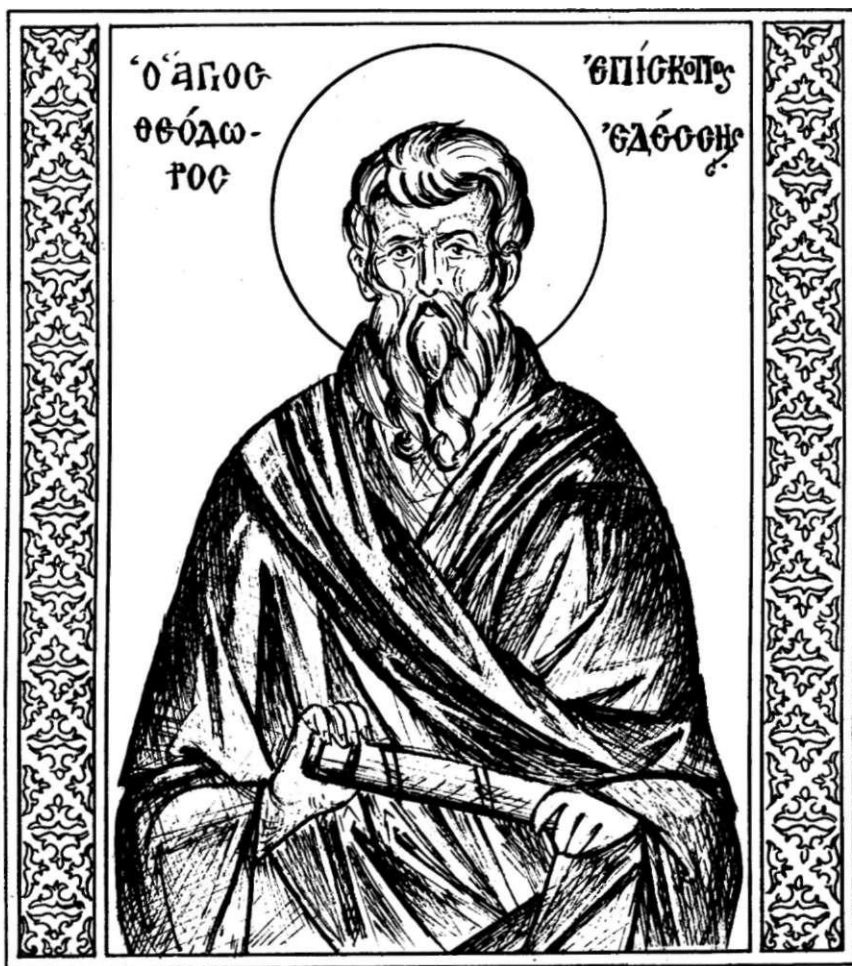
Ἰγνάτιος Σακαλῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Όσιος Θεόδωρος επίσκοπος Εδέσσης.....	9
100 ψυχοφελή κεφάλαια.....	12
Θεωρητικό.....	34
"Άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής.....	43
Πρόλογος των κεφαλαίων περί αγάπης.....	48
Πρώτη εκατοντάδα των κεφαλαίων περί αγάπης.....	49
Δεύτερη εκατοντάδα τών κεφαλαίων περί αγάπης.....	60
Τρίτη εκατοντάδα τών κεφαλαίων περί αγάπης.....	76
Τέταρτη εκατοντάδα τών κεφαλαίων περί αγάπης.....	90
Πρώτη εκατοντάδα κεφαλαίων προς τον Θαλάσσιο, περί θεολο- γίας και της ένσάρκου οικονομίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.....	103
Δεύτερη εκατοντάδα.....	123
Διάφορα κεφάλαια περί θεολογίας, οικονομίας, αρετής και κα- κίας. Τρίτη εκατοντάδα.....	147
Τέταρτη εκατοντάδα.....	168
Πέμπτη εκατοντάδα.....	186
Έκτη εκατοντάδα.....	208
Έβδομη εκατοντάδα.....	231
Σύντομη ερμηνεία στην προσευχή «Πάτερ ημών».....	252
Όσιος Θαλάσσιος ό Λίβυος.....	270
Περί αγάπης και έγκρατείας και τής κατά νουν πολιτείας. Πρώ- τη εκατοντάδα.....	273
Δεύτερη εκατοντάδα.....	279
Τρίτη εκατοντάδα.....	285
Τέταρτη εκατοντάδα.....	291
"Άγιος Ιωάννης ό Δαμασκηνός.....	298
Λόγος ψυχοφελής και θαυμάσιος.....	301
Άββάς Φιλήμων.....	308
Λόγος περί τοῦ άββά Φιλήμονος.....	311
Όσιος Θεόγνωστος.....	324
Περί πράξεως και θεωρίας και περί ίερωσύνης.....	327
Ευρετήρια.....	345

ΟΣΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΕΔΕΣΣΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο άγιος πατέρας μας Θεόδωρος έζησε στά χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου και του Κωνσταντίνου του Πωγωνάτου, γύρω στο 660 μλ. Πρώτα αγωνίστηκε τόν ασκητικό βίο απή μονή του άγιου Σάββα υστερά, μέ τήν ψήφο του θεού ανέβηκε στον επισκοπικό θρόνο της πόλεως Έδεσσ-

σης. Έκανε πολλά θαύματα και δσο ζούσε και μετά τό θάνατο, και μέ τις θείες διδασκαλίες του έκανε πολλούς μάρτυρες τον Χριστού και πολλούς νά σωθούν και στις 19 Ιουλίου απήλθε στις αιώνιες μονές, δπως αναφέρεται στο βίο του πού περιέχεται στο βιβλίο «Καλοκαιρινή». Δέν γνωρίζομε μέ ακρίβεια αν άφησε και άλλα συγγράμματα όμως αυτά τά 100 κεφάλαια πού φιλοπόνησε, εγκρίθηκαν νά συμπεριληφθούν στη συλλογή τών νηπτικών. Γιατί παρέχουν πλούσιο τον καρπό τής ιερής νήψεως και τής πνευματικής ωφέλειας σε κείνους πού τά διαβάξουν μέ επιμέλεια. Και όσοι επιθυμείτε τή σωτηρία σας, ελάτε και θερίστε άφθονα.

Στο τέλος τών κεφαλαίων αυτών έχει προστεθεί και τό ((Θεωρητικό» πού επιγράφεται μέ τό όνομα τού Θεοδώρου. Βλέποντας διι αυτό ακολουθεί τον ίδιο νηπτικό χαρακτήρα και έχει τήν ίδια έκφραση τού λόγου μέ τά 100 κεφάλαια, όπως και από άλλα εύλογα σημάδια, βγάλαμε τό συμπέρασμα ότι είναι γνήσιο έργο τού ίδιου Θεοδώρου.

Εισαγωγικά σχόλια

Ὁ δσιος Θεόδωρος, ό και Σαββαίτης αποκαλούμενος, γιατί ασκήθηκε στή μονή τού αγίου Σάββα στα Ιεροσόλυμα, αλλά και Εδέσσης λεγόμενος, γιατί εξελέγη επίσκοπος στή Μητρόπολη τής πόλεως Έδεσσα τής Συρίας, έζησε κατά τόν έβδομον αιώνα και ήταν γνωστός ως «μεγάλος ασκητής». Υπήρξε πνευματικότητας και θεωρητικότητας, δπως καταφαίνεται τόσο από τά «Εκατό Κεφάλαια», δσο και από τό «Θεωρητικό», πού άπ' δλα τά έργα του ενσωμάτωσαν μόνον αυτά οί συντάκτες τής Φιλοκαλίας.

Στά «Εκατό Κεφάλαια» απαντούμε συχνά: «δπως είπε ένας από τούς αρχαίους», πράγμα πού σημαίνει διι εκμεταλλεύεται τήν πείρα τών προγενεστέρων ασκητικών Πατέρων και τήν άναχωνεύει στήν προσωπική του πείρα, ως σύμφωνη, αλλά και γιά περισσότερη κατοχύρωση τής διδασκαλίας του. Υπάρχουν ολόκληρα κεφάλαια ελαφρώς τροποποιημένα πού αποτελούν μεταγραφές από τόν Εύάγγριο και τόν άγιο Μάξιμο, τά όποια δμως αποβαίνουν τό θεμέλιο άλλων δικών του κεφαλαίων.

Ή διδασκαλία τού οσίου Θεοδώρου στηρίζεται επάνω στή δογματική διδασκαλία τής Εκκλησίας, αναφορικά μέ τήν πτώση, τήν επαναφορά στήν πρώτη αγαθότητα διά τής αποκαταστάσεως τού «κάτ' εικόνα» μέ τό αγιο Βάπτισμα, τήν ελευθερία τής ψυχής, τά πάθη και τόν πόλεμο τού σατανά. Βάσει θεολογικών και ανθρωπολογικών προϋποθέσεων κτίζει τήν διδασκαλία του περί τών παθών, τών αρετών και τής δυναμικής φοράς τής ψυχής προς τήν κάθαρση, τή μυστική ένωση μέ τόν Χριστό και τή θέωση τού νοϋ.

Κατά τόν έβδομο αιώνα, πού έζησε ό δσιος Θεόδωρος, είχε αναπτυχθεί πλουσιότατη ασκητική και πνευματική γραμματεία, από τήν οποία φαίνεται διι άνεπαί-

σθητα επηρεάζεται, μέχρι σημείου να μην είναι εύκολο να διακρίνει κανείς πότε μεταγράφει από προγενέστερους Πατέρες, πότε διαπιστώνεται ταυτότητα απόψεων και πότε παρουσιάζει πρωτοτυπία. Και αυτό έξ αφορμής τής φραστικής αναπλάσεως τών κεφαλαίων. Πάντως είναι άφθογα από τήν άποψη τής ασκητικής και θεολογικής παραδόσεως, άφου τά κεφάλαια αναπτύσσονται μέσα στά πλαίσια τής πατερικής εμπειρίας, στήν οποία αρκετά προσωπικά στοιχεία συνεισφέρει ό "Όσιος.

Τά ίδια σχεδόν μπορεί νά λεχθούν και γιά τó «θεωρητικό», πού είναι λόγος ασκητικός μέν, αλλά κινείται σέ υψηλά επίπεδα θεωρίας και θείου έρωτος. Ελέχθη δι τά θέματα αυτά αναπτύχθηκαν τον δέκατο τέταρτο αιώνα και γι* αυτό αμφισβητήθηκε ή πατρότητα τού «θεωρητικού». Νομίζομε, δι ό προβαλλόμενος λόγος δέν ευσταθεί, γιατί μέχρι τον έβδομο αιώνα τά θέματα αυτά είχαν αναπτυχθεί δι μονάχα από τούς Καππαδόκες, τούς Αλεξανδρινούς" και τούς ασκητικούς Πατέρες, αλλά πλούσιο υλικό και ιστορικούς ερεθισμούς πρόσφερε προ τών Νεοπλατωνικών και αυτός ό Ιουδαίος Φίλων. Άφήνομε τό πόσον επέδρασαν στους αγίους Πατέρες κατά τά μέσα τού έκτου αιώνα τά Άρεοπαγιτικά συγγράμματα, πού έδωσαν μεγάλη ώθηση στόν θεωρητικό βίο και στή φιλολογία περί θείου έρωτος.

Τό «θεωρητικό» είναι μιά πλήρης έκθεση τών προϋποθέσεων τής θεώσεως, μέσα στήν οποία σημαντική θέση κατέχει ό θεωρητικός τρόπος ζωής, ως συνεχής ανάταση τού νού εις τά νοητά, φυσικά με προσευχή και τή λοιπή παραδοσιακή ασκητική αγωγή. Η θεωρία τών νοητών οδηγεί εις τον ερωτά τους και επομένως τά γήινα λησμονούνται. Χωρίς νά πρόκειται γιά ένα πνευματικό μονοφυσιτισμό, ή ψυχή νοεροποιούμενη ευρίσκει τήν απόλυτη μακαριότητα της στο χώρο τών νοητών, δπου ό Χριστός, ό αγγελικός διάκοσμος και τά μακάρια πνεύματα, καταλαμβάνόμενά από τις ακτίνες τού άκτίστου φωτός και πλέοντα στο κτιστό φώς τής πρεσβυτέρας κτίσεως.

Ό δσιος Θεόδωρος —έν είναι αυτός ό πατήρ τού «θεωρητικού»—, γνωρίζει αρκετά τήν γραμματεία περί θείου φωτός, περί πνευματικής θεωρίας, περί τής αξίας τού νού και τών φυσικών και υπερφυσικών κινήσεων του, καταφάσκει στις σωματικές αισθήσεις, αλλά συνιστά τήν υπέρβαση τους, αναλύει τήν ανθρωπολογική σύνθεση και τις δυνατότητες τού πιστού, δίδει τό προβάδισμα στήν αγαθή βούληση γιά ανάβαση τού νού στόν θεό και γενικώς, αναπτύσσει παραδοσιακώς τήν πατερική διδασκαλία γιά τήν πνευματική τελείωση.

Τό «θεωρητικό» συνοψίζει βαθιές και πυκνές εμπειρίες και προϋποθέτει πλούσια χάρη, μεγάλο και έλλαμπόμενο νού και υψηλή θεολογική γνώση, και φαίνεται, δι μάλλον έχει γραφεί στήν περίοδο τού μονασμοϋ του παρά στόν καιρό τής ποιμαντικής του δράσεως, άφου είναι προορισμένο νά διδάξει τούς μοναχούς γιά τή θεωρητική ζωή, δι βέβαια στήν εκδοχή τών φιλοσόφων.

Εκατό ψυχοφελή κεφάλαια

Ἐπειδή μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπαρνηθήκαμε τό σατανά και τά ἔργα του και συνταχθήκαμε μαζί μέ τό Χριστό, τόσο μέ τό ἅγιο βάπτισμα, ὄσο και τώρα πάλι μέ τό μοναχικό σχήμα, ἄς τηρήσομε τις εντολές Του. Αυτό απαιτεῖ ὄχι μόνο ἡ διπλή μας ιδιότητα, δηλαδή τοῦ Χριστιανοῦ και τοῦ μονάχου, ἄλλά και τό φυσικό χρέος, κατά τό ὄποιο, ἀφού πλαστήκαμε ἀπό τό Θεό στήν ἀρχή «καλοὶ λίαν»¹, τέτοιοι πρέπει νά εἴμαστε. Γιατί ὄν και ἡ ἀμαρτία πού εισχώρησε ἀπό δική μας ἀπροσεξία ἔφερε μαζί της τό παρά φύση, ἄλλά πάλι ὁ Θεός μας μέ τό πολύ ἔλεος Του μας ξανακάλεσε και μας ἀνακαίνισε μέσω τοῦ πάθους τοῦ Απαθούς. Και ἀγορασθήκαμε μέ τίμημα τό ἀτίμητο αἷμα τοῦ Χριστοῦ², και λυτρωθήκαμε ἀπό τήν ἀρχαία παράβαση πού μάς κληρονόμησε ὁ προπάτορας. "Ἄν λοιπόν γίνομε δίκαιοι, δέν εἶναι τίποτε μεγάλο· ἄλλά μάλλον τό νά ξεπέσομε ἀπό τήν ἀρετή, αυτό εἶναι ἐλεεινό και ἄξιο κατακρίσεως.

2. Ὅπως τό καλό ἔργο πού γίνεται χωρίς ὄρθή πίστη, εἶναι τελείως νεκρό και δέν ἔχει καμιά ἐνέργεια, ἔτσι και πίστη μόνη χωρίς ἐνάρετα ἔργα, δέ μάς ἀπαλλάσσει ἀπό τό αἰώνιο πύρ· γιατί ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅποιος μέ ἀγαπά, θά τηρήσει τις εντολές μου»³. "Ἄν λοιπόν ἀγαπούμε τον Κύριο και πιστεύομε σ' Αὐτόν, ἄς ἐργαζόμαστε τις εντολές Του γιά νά ἐπιτύχομε τήν αἰώνια ζωή. "Ἄν ὄμως παραβλέπομε τήν τήρηση τών προσταγμάτων Του, στά ὄποια πειθαρχεῖ ὄλη ἡ κτίση, πώς θά καλέσομε τούς εαυτούς μας πιστούς, πού ἔχομε τιμηθεῖ παραπάνω ἀπ' ὄλη τή κτίση, και μόνο ἔμεῖς ἀπ' ὄλα τά κτίσματα δείχομε τούς εαυτούς μας ἀνυπάκουους στά προστάγματα τοῦ Δημιουργοῦ και ἀχάριστους πρὸς τόν Εὐεργέτη;

3. "Ὅταν τηρούμε τις εντολές τοῦ Χριστοῦ, δέν προσφέρομε τίποτε σ' Ἐκεῖνον, γιατί δέν ἔχει ἀπό τίποτε ἀνάγκη και εἶναι δωρεοδότης ὄλων τών ἀγαθών. Ἄλλά τούς εαυτούς μας εὐεργετοῦμε μέ τό νά προξενούμε σ' ἐμάς τήν αἰώνια ζωή και τήν ἀπόλαυση τών ἀνέκφραστων ἀγαθών.

4. "Ὅποιος μάς ἀντιτάσσεται στό νά κατορθώσομε τις εντολές τοῦ θεοῦ, εἴτε πατέρας εἶναι, εἴτε μητέρα, εἴτε οἰοιοσδήποτε, ἄς εἶναι σέ μάς βδελυκτός και μισητός, γιά νά μήν ἀκούσομε ὄτι «ὄποιος ἀγαπά τόν πατέρα του ἡ τή μητέρα ἡ κάποιον ἄλλο περισσότερο ἀπό ἔμενα, δέν εἶναι ἄξιος Μου»⁴.

5. Ἄς ζώσομε σφικτά τούς εαυτούς μας γιά νά ἐργασθοῦμε τις εντολές τοῦ Κυρίου, γιά νά μή δεθοῦμε σφικτά μέ ἀλυσίδες πονηρῶν ἐπιθυμιῶν και ψυχοφθῶρων ἡδονῶν⁵ πού δύσκολα λύνονται, και νά μή βγεῖ ἐναντίον μας ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἀκαρπη συκιά, πού ἔλεγε: «Κόψε τήν ἀπό τή ρίζα, γιά νά

1. Γεν. 1, 31.

2. Α' Κορ. 6, 20.

3. Ἰω. 14, 15.

4. Ματθ. 10, 37.

5. Ηαρομ. 5, 22.

μήν πιάνει άδικα τόν τόπο»⁶. Επειδή καθένα πού δέν κάνει καρπό καλό, τον κόβουν και τόν ρίχνουν στή φωτιά⁷.

6. Εκείνος πού νικιέται από επιθυμίες καί'ηδονές και περνά τή ζωή του μέσα στον κόσμο, θά πέσει σύντομα μέσα στα δίχτυα της αμαρτίας. Και ή αμαρτία οταν γίνει μια φορά, είναι φωτιά σέ ξερά χόρτα, πέτρα πού κυλάει στήν κατηφορία, χαράδρα πού πλαταίνει τις ρεματιές· και μέ κάθε τρόπο ετοιμάζει τήν απώλεια του αμαρτωλού.

7. Η ψυχή δσο βρίσκεται στό παρά φύση, εξαγριωμένη και γεμάτη αγκάθια των ηδονών, είναι κατοικητήριο των αλλόκοτων θηρίων όπως έχει γραφεί: «Εκεῖ θ' αναπαυθούν όνοκένταυροι, εκεί έχει τα μικρά του ό σκατζόχοιρος και θά συναντήσουν τά δαιμόνια τούς όνοκένταυρους»⁸: αυτά είναι τά διάφορα πάθη της ατιμίας. Όταν όμως επιστρέψει στό κατά φύση (γιατί μπορεί νά τό κάνει αυτό δσο βρίσκεται ακόμη στό σώμα), και εξημερώσει τόν εαυτό της μέ επιμελή καλλιέργεια και ζήσει σύμφωνα μέ τό νόμο του Θεού, τότε τά θηρία πού φώλιαζαν μέσα της θά φύγουν και έρχονται οί φύλακες τής ζωής μας άγγελιοί έχοντας ήμερα χαράς τήν επιστροφή της. Και ή χάρη του Παναγιού Πνεύματος έπιδημεῖ και τή διδάσκει θεία γνώση, ώστε νά διαφυλαχθεί στό αγαθό και νά προοδεύσει σέ μεγάλα.

8. Οί πατέρες ονομάζουν τήν προσευχή δπλο πνευματικό, και δέν είναι δυνατό χωρίς αυτό νά βγει κανείς στον πόλεμο· αλλιώς θά συρθεί αιχμάλωτος στή χώρα των έχθρων. Καθαρή προσευχή δέν μπορεί νά αποκτήσει κανείς, αν δέν επιμένει καρτερικά κοντά στό θεό μέ ειλικρινή και άκακη καρδιά. Γιατί Αυτός είναι πού δίνει τήν προσευχή στον προσευχόμενο⁹ και διδάσκει τόν άνθρωπο γνώση¹⁰.

9. Τό νά παρενοχλούν τά πάθη τήν ψυχή και νά μας πολεμούν, αυτό δέν μπορούμε νά τό έμποδίσουμε. Τό νά πολυκαιρίζουν όμως μέσα μας οί πονηρές σκέψεις και νά κινούν τά πάθη, αυτό εξαρτάται από εμάς. Και τό πρώτο είναι άναμάρτητο, γιατί δέν εξαρτάται από εμάς. Τό δεύτερο όμως, αν αντισταθούμε μέ ανδρεία και νικήσουμε, είναι πρόξενο στεφάνων αν από χαλαρότητα και δειλία νικηθούμε, είναι πρόξενο τιμωριών.

10. Τρία είναι τά γενικότερα πάθη, μέσω των οποίων γεννιούνται όλα άλλα: ή φιληδονία, ή φιλαργυρία και ή φιλοδοξία. Σ' αυτά ακολουθούν άλλα πέντε πονηρά πνεύματα και από αυτά γεννιέται μεγάλο πλήθος παθών και διάφορα είδη ποικιλόμορφης κακίας. Εκείνος λοιπόν πού νίκησε τούς τρεις αρχηγούς και ηγεμόνες, φονεύει μαζί και τούς άλλους πέντε και υποτάσσει όλα τά πάθη.

11. Οί αναμνήσεις δσων πράξαμε μ' εμπάθεια, τυραννούν έμπαθώς τήν ψυχή μας. Όταν οί εμπαθείς ενθυμήσεις εξαλειφθούν ολότελα από τήν καρδιά μας, τότε έχομε σημάδι συγχωρήσεως των αμαρτιών μας. Γιατί έως δ-

6. Λουκ. 13, 7.

8. Ήσ. 34, 14-15.-

10. Ψαλμ. 93, 10.

7. Ματθ. 3, 10.

9. Α' Βασ. 2, 9.

του κινείται ή ψυχή έμπαθώς, είναι φανερή ή δύναμη τής αμαρτίας επάνω της-

12. Τα σωματικά και υλικά πάθη λιγοστεύουν και μαραίνονται μέ τις σωματικές κακοπάθειες· τά ψυχικά και μή φαινόμενα, εξαφανίζονται μέ τήν ταπεινοφροσύνη, τήν πραότητα και τήν αγάπη.

13. Τήν εμπαθή επιθυμία μαραίνει ή εγκράτεια ενωμένη μέ τήν ταπεινοφροσύνη* τό φλογισμένο θυμό καταπραΰνει ή αγάπη· τό λογισμό πού περιπλανιέται έδώ και εκεί, τον συγκεντρώνει ή εντατική προσευχή μέ ενθύμηση τοῦ θεοῦ* και έτσι καθαρίζεται τό τριμερές τής ψυχής. Αυτό τακτοποιώντας και ό θεός Απόστολος, έλεγε: «Επιδιώκετε τήν ειρήνη μέ δλους και τον αγιασμό, πού δίχως αυτόν κανείς δέ θά δει τόν Κύριο»¹¹.

14. Μερικοί είχαν απορία, ποιό από τά δύο, οί έννοιες κινούν τά πάθη ή τά πάθη κινούν τις έννοιες; Και άλλοι είπαν τό ένα, άλλοι τό άλλο. Έγώ λέω, οί έννοιες είναι πού κινούνται από τά πάθη. Γιατί δν δέν βρίσκονταν μέσα στήν ψυχή τά πάθη, δέν θά τήν ενοχλούσαν οί εμπαθείς έννοιες.

15. Οί δαίμονες πού πάντα μάς πολεμούν, έχουν συνήθεια νά μάς εμποδίζουν από τις πραγματοποιήσιμες και κατάλληλες για μάς αρετές, καλ νά βάζουν μέσα μας ισχυρό πόθο για τις αδύνατες και αταίριαστες. Εκείνους πού έχουν προκοπή στήν υποταγή, τους αναγκάζουν νά κάνουν τά έργα τών ήσυχαστών. Στους ήσυχαστές και αναχωρητές βάζουν τήν επιθυμία τής κοινοβιακής ζωής. Αυτή τή μέθοδο μεταχειρίζονται και για κάθε αρετή. Έμεις όμως δέν πρέπει νά αγνοούμε τά σχέδια τους, γνωρίζοντας διτι ολα είναι καλά όταν γίνονται στον καιρό τους και μέ τό μέτρο. Αντίθετα, είναι βλαβερά δλα δσα ξεπερνούν τό μέτρο και δέν είναι στον κατάλληλο" καιρό.

16. Εκείνους πού ζουν μέσα στόν κόσμο και είναι κοντά στις αφορμές τών παθών, οί δαίμονες τούς πολεμούν και παλεύουν νά τούς ρίξουν στήν αμαρτία πού γίνεται μέ τήν πράξη. Τούς ερημίτες, επειδή σπανίζουν τά υλικά πράγματα, τούς πολεμούν μέ τούς λογισμούς. Και είναι πολύ φοβερότερος ό δεύτερος αυτός πόλεμος από τόν πρώτο. Γιατί ό πόλεμος μέ τά πράγματα έχει ανάγκη από χρόνο και τόπο και ευκαιρίες. Ένώ ό πόλεμος τού.νού είναι πιό ελεύθερος και δύσκολα μπορεί νά αντιμετωπιστεί. Σ' αυτή τήν ασώματη μάχη, μάς έχει δοθῆ ώς δπλο ή καθαρή προσευχή, γι' αυτό και έχει νομοθετηθεί νά γίνεται αδιάλειπτα¹². Αυτή ή προσευχή κάνει τό νοῦ δυνατό για τόν αγώνα, γιατί μπορεί νά εκτελείται και χωρίς τό σώμα.

17. Θέλοντας ό Απόστολος Παῦλος νά δηλώσει τήν τέλεια νέκρωση τών παθών, λέει: «Όσοι ανήκουν στό Χριστό, σταύρωσαν τόν σαρκικό άνθρωπο μέ τά πάθη και τις επιθυμίες του»¹³. Γιατί όταν νεκρώσομε τά πάθη και εξαφανίσομε τις επιθυμίες και ύποτάξομε στό Πνεύμα τό σαρκικό φρόνημα, τότε σηκώνομε τό σταυρό και ακολουθούμε τόν Χριστό¹⁴. Επειδή τί-

11. 'Κβρ. 12, 14.

12. Α' Θεσ. 5, 17.

13. Γαλ. 5, 24.

14. Ματθ. 16, 24.

ποτε άλλο δέν είναι ή αναχώρηση, παρά νέκρωση τών παθών και φανέρωση τής ζωής πού είναι κρυμμένη στο Χριστό¹⁵.

18. Εκείνοι πού ταλαιπωρούνται από τις επαναστάσεις του σώματος, τό όποιο είναι ή έδρα του θανάτου¹⁶, και παραιτούνται από τον αδιάκοπο πόλεμο του, νά μήν κατηγορούν τήν σάρκα, αλλά τον εαυτό τους. Γιατί αν αυτοί δέν τής Ιδιναν δύναμη ικανοποιώντας τις παράνομες επιθυμίες της, δέν θά ταλαιπωρούνταν τόσο πολύ από αυτήν. "Η δέν βλέπουν εκείνους πού σταύρωσαν τον εαυτό τους μαζί μέ τά πάθη και τις επιθυμίες¹³ και φέρουν τή νέκρωση του Ιησού στή θνητή τους σάρκα¹⁷, πώς έχουν τή σάρκα συνεργό μάλλον στά καλά και δχι αντίπαλο, αλλά πειθαρχική και οδηγούμενη από τό νόμο του Θεού; Και αυτοί λοιπόν ετσι νά κάνουν, και θά απολαύσουν τήν ίδια ανάπαυση.

19. Κάθε συγκατάθεση του λογισμού προς μία απαγορευμένη επιθυμία, δηλαδή συγκατάνευση ηδονική, είναι αμαρτία στον μοναχό. Πρώτα αρχίζει ό λογισμός μέ τό παθητικό μέρος νά σκοτίζει τό νοϋ, κατόπιν κλίνει ή ψυχή προς τήν ηδονή, γιατί δέν μπορεί νά αντισταθεί στήν πάλη. Αυτό λέγεται συγκατάθεση, ή οποία είναι αμαρτία. Όταν πολυκαιρίσει, κινεί τό πάθος. Και υστερα {Ερχεται σιγά-σιγά στήν διάπραξη τής αμαρτίας. Γι' αυτό μακαρίζει ό προφήτης εκείνους πού χτυπούν πάνω στήν πέτρα τά νήπια τής Βαβυλώνας¹⁸ (δηλ. εκείνους πού αποκρούουν αμέσως, μόλις φανούν, τούς πονηρούς λογισμούς). Αυτό είναι γνωστό στους συνετούς και φρόνιμους.

20. Οί άγγελοι, επειδή είναι υπηρέτες αγάπης και ειρήνης, χαίρονται για τήν μετάνοια και τήν προκοπή μας στήν αρετή. Και γι' αυτό φροντίζουν νά μάς γεμίζουν μέ πνευματικές θεωρίες και βοηθούν σέ κάθε καλό. Αντίθετα οί δαίμονες, επειδή είναι δημιουργοί οργής και κακίας, χαίρονται οταν ελαττώνεται ή αρετή και έχουν ζρηγο νά κάνουν τις ψυχές νά κλίνουν σέ αισχρές φαντασίες.

21. Η πίστη είναι Ινα. αγαθό τής εσωτερικής διαθέσεως τής ψυχής. Αυτή γεννά μέσα μας τό φόβο του Θεού. Ο φόβος του Θεού διδάσκει τήν τήρηση τών εντολών, ή οποία λέγεται πρακτική αρετή. Από τήν πρακτική φυτρώνει ή πολύτιμη απάθεια. Γέννημα τής απάθειας είναι ή αγάπη, ή οποία είναι εκπλήρωση όλων τών εντολών¹⁹, τις όποιες συνδέει σφιχτά και συγκρατεί.

22. Όταν ή αίσθηση του σώματος είναι υγιής, αισθάνεται ποιά αρρώστια τό κατέχει, ενώ εκείνος πού δέν τήν καταλαβαίνει, πάσχει από αναισθησία. Έτσι και ό νους, ενόσω έχει πλήρη τήν ενέργεια του, διακρίνει τις δυνάμεις του και γνωρίζει από πού εισχωρούν τά πάθη πιό τυραννικά και προς εκείνο τό μέρος δίνει τή δυνατή μάχη. Και είναι φοβερό άν κανείς δέν αισθάνεται, αλλά ξεοδεύει τις ήμερες του και μοιάζει μ' εκείνον πού πολεμά

15. Κολ. 3, 3.

17. Β' Κορ. 4, 10.

19. Ρωμ. 13, 10.

16. Ρωμ. 7, 24.

18. Ψαλμ. 136, 9.

μέσα στο σκοτάδι, χωρίς νά βλέπει τούς λογισμούς πού τον πολεμούν.

23. Όταν τό λογικό μέρος τής ψυχής ασχολείται επίμονα και σταθερά μέ τή θεωρία των αρετών, και τό έπιθυμητικό στρέφεται μέ ένταση προς τήν θεωρία αυτή και πρός τόν δοτήρα της Χριστό, ένώ τό θυμικό οπλίζεται κατά τών δαιμόνων, τότε οί πνευματικές δυνάμεις μας ενεργούν κατά φύση.

24. Από τρία μέρη αποτελείται κάθε λογική ψυχή κατά τόν Θεολόγο Γρηγόριο. Τήν αρετή τού λογιστικού τήν ονομάζει φρόνηση και σύνεση και σοφία. Τήν αρετή τού θυμικού, ανδρεία και υπομονή. Και τήν αρετή τού έπιθυμητικού, αγάπη και σωφροσύνη και εγκράτεια. Ή δικαιοσύνη είναι διασκορπισμένη σέ δλες αυτές και τις κάνει νά ενεργούν ανάλογα και κατάλληλα. Μέ τή φρόνηση πολεμά εναντίον τών αντιθέτων δυνάμεων και υπερασπίζεται τις αρετές. Μέ τή σωφροσύνη βλέπει τά πράγματα άπαθώς. Μέ τήν αγάπη τέλος πείθει νά αγαπάς δλους τούς ανθρώπους δπως τόν εαυτό σου. Μέ τήν εγκράτεια περιορίζει κάθε ηδονή. Μέ τήν ανδρεία και τήν υπομονή οπλίζεται για τούς άόρατους πολέμους. Αυτά αποτελούν τήν αρμονία τού εύηχου οργάνου τής ψυχής.

25. Εκείνος πού φροντίζει για τή σωφροσύνη και ποθεί τήν μακάρια άγνεία —τήν οποία δέ θά σφάλει κανείς, άν τήν ονομάσει απάθεια— δς σκληραγωγεί τό σώμα του και άς τό μεταχειρίζεται σάν δούλο²⁰, και μέ ταπεινό φρόνημα δς επικαλείται τή θεία χάρη, και θά επιτύχει τό ποθούμενο. Εκείνος πού τρέφει τό σώμα του μέ υπερβολικό φαγητό, θά υποφέρει από τό πνεύμα τής πορνείας. Γιατί δπως τό πολύ νερό σβήνει τή φωτιά, έτσι τήν έξαψη τής σάρκας και τις αισχρές φαντασίες εξαφανίζει ή πείνα ή ή εγκράτεια ενωμένη μέ ταπείνωση ψυχής.

26. Τό πάθος τής μνησικακίας νά είναι τελείως μακριά από τήν ψυχή σου, φιλόχριστε. Μή δώσεις καθόλου τόπο στήν έχθρα. Σάν φωτιά κρυμμένη στήν καλαμιά τού λιναριού, έτσι είναι ή μνησικακία πού φωλιάζει στήν καρδιά. Μάλλον νά προσεύχεσαι θερμά για χάρη εκείνου πού σέ λύπησε και νά τόν ευεργετείς σέ δ,τι μπορείς, για νά σώσεις τήν ψυχή σου από τόν θάνατο και για νά μήν είσαι χωρίς παρησία στήν προσευχή σου.

27. Στις ψυχές τών ταπεινών θά αναπαυθεί ό Κύριος, ένώ στήν καρδιά τών υπερήφανων αναπαύονται τά πάθη τής ατιμίας. Γιατί κανένα άλλο δέν τά δυναμώνει εναντίον μας, δσο οί υπερήφανοι λογισμοί* και κανένα άλλο δέν ξεριζώνει τά πονηρά χόρτα τής ψυχής, δπως ή μακάρια ταπείνωση. Γι' αυτό εύλογα ή ταπείνωση ονομάζεται παθοκτόνος.

28. Ή ψυχή σου νά είναι καθαρή από πονηρές ενθυμήσεις και νά φωτίζεται από άριστες έννοιες, έχοντας πάντοτε στό νοϋ σου εκείνο πού έχει λεχθεί, δτι ή φιλήδονη καρδιά είναι φυλακή και αλυσίδα στήν ώρα τού θανάτου. Ή φιλόπονη δμωσ και πρόθυμη στό καλό, είναι πόρτα ανοικτή. Πράγ-

20. Α' Κορ. 9, 27.

ματι, τις καθαρές ψυχές, όταν βγαίνουν από τό σώμα, άγγελιοι τις οδηγούν, σάν νά τις κρατούν από τό χέρι, πρós τήν μακάρια ζωή. Ένώ τις λερωμένες και αμετανόητες ψυχές, δαίμονες, άλλοίμονο, θά τις παραλάβουν.

29. Είναι ώραϊο τό κεφάλι πού στολίζεται μέ πολύτιμο στέμμα, μέ λίθους ινδικούς και αστραφτερά μαργαριτάρια. Άσυγκρίτως όμως πιό ωραία είναι ή ψυχή πού είναι πλούσια στή γνώση τού Θεού και φωτισμένη από φωτεινότατες θεωρίες και έχει έγκάτοικο τό Άγιο Πνεύμα. Και ποιος θά διηγηθεί επάξια τήν ομορφιά τής μακάριας εκείνης ψυχής;

30. Θυμό και όργή, μήν αφήσεις νά κατοικούν μέσα σου. Γιατί λέει ή Γραφή: «Άνθρωπος πού θυμώνει, δέν είναι ευπρεπής· στις καρδιές όμως τών πρών ανθρώπων θά αναπαυθεί ή σοφία»²¹. Άν τό πάθος τής οργής κυριεύσει τήν ψυχή σου, θά βρεθούν καλύτεροι σου αυτοί πού ζουν στον κόσμο και θά αίσχυνθεϊς, γιατί θά φανείς ανάξιος τής μοναχικής ζωής.

31. Σέ κάθε πειρασμό και πόλεμο, νά χρησιμοποιείς τήν προσευχή σάν ανίκητο δπλο, και θά νικήσεις μέ τή χάρη τού Χριστού. Νά είναι όμως καθαρή ή προσευχή σου, δπως ό σοφός δάσκαλος μάς διδάσκει: «Θέλω, λέει, νά προσεύχεστε παντού και νά υψώνετε δισα χέρια πρós τόν ουρανό, χωρίς όργή και όλιγοπιστία»²². Εκείνος λοιπόν πού παραμελεί τήν προσευχή αυτή, θά παραδοθεί σέ πειρασμούς και πάθη.

32. Τό κρασί ευφραίνει τήν καρδιά τού άνθρώπου, λέει ή Γραφή²³. Σύ όμως πού έχεις υποσχεθεί νά πενθείς και νά κλαις, απόφυγε τήν ευφροσύνη τού κρασιού και θά ευφρανθείς μέ πνευματικά χαρίσματα. Άν όμως ευφραίνεσαι μέ κρασί, θά συζηήσεις μέ αισχρούς λογισμούς και θά βαδίσεις μέ πολλές λύπες.

33. Οί εορτές μή νομίζεις διτ γίνονται μέ οιοποσία, αλλά μέ τήν ανακαίνιση τού νού και τήν καθαρότητα τής ψυχής. Γιατί γεμίζοντας τήν κοιλιά και πίνοντας κρασί, θά παροργίσεις μάλλον αυτόν πού θέλεις νά τιμήσεις μέ τήν πανήγυρη.

34. Έχομε εντολή νά αγρυπνούμε μέ ψαλμωδίες, προσευχές και ανάγνωση ιερών βιβλίων πάντοτε, και προπάντων τις εορτές. Ό αγρυπνος μοναχός λεπτύνει τή διάνοια του και τήν κάνει κατάλληλη για ψυχοφελείς θεωρίες, ενώ ό πολύς ύπνος παχαίνει τόν νού. Άλλά πρόσεχε νά μη δώσεις τόν εαυτό σου κατά τήν αγρυπνία σέ μάταιες διηγήσεις ή σέ πονηρούς λογισμούς. Είναι καλύτερο νά κοιμάσαι, παρά νά αγρυπνείς για μάταια λόγια και λογισμούς.

35. Εκείνος πού έχει φίδι μέσα στον κόρφο του κι εκείνος πού έχει λογισμό πονηρό μέσα στην καρδιά του, θά πεθάνουν. Ό πρώτος από τό φαρμακερό δάγκωμα τού φιδιού κι ό δεύτερος από τό θανατηφόρο φαρμάκι πού έβαλε στην ψυχή του. Άλλά νά σκοτώνομε γρήγορα τά γεννήματα τών έχι-

21. Παροιμ. 11, 25· Η, 33.

22. Α' Τιμ. 2, 8.

23. Μωμ. 103, 15.

δνών, και νά μην κυοφορούμε πονηρούς λογισμούς μέσα στην καρδιά μας, για νά μην πονέσουμε πικρά.

36.* Ἡ καθαρὴ ψυχὴ ευλόγα μπορεῖ νά ονομαστεῖ σκεύος εκλογῆς και κλεισμένος κήπος και σφραγισμένη πηγὴ²⁴ και θρόνος τῆς αἰσθήσεως²⁵. Ἡ ψυχὴ ποὺ μολύνεται μέ ακάθαρτες σκέψεις εἶναι γεμάτη ἀπὸ βρωμερὴ λάσπη.

37. Ἐχω ακούσει ἀπὸ πεπειραμένους και πρακτικούς γέροντες διτι οἱ πονηροὶ λογισμοὶ γεννιούνται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ στολισμὸ τῶν ενδυμάτων, τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλιᾶς και τις βλαβερὲς συναναστροφές.

38. Επιθυμία χρημάτων νά μην κατοικεῖ στις ψυχές τῶν ασκητῶν. Μοναχὸς μέ πολλές κτήσεις, εἶναι πλοῖο ποὺ γεμίζει νερά και κινδυνεύει μέσα στά κύματα τῶν φροντίδων και βουλιάζει στο βυθὸ τῆς λύπης. Πολλὰ πάθη γεννά ἢ φιλαργυρία, και γι' αὐτὸ σωστά ἔχει ονομαστεῖ ρίζα ὁλων τῶν κακῶν²⁶.

39. Ἡ ἀκτημοσύνη και ἡ σιωπὴ εἶναι θησαυρὸς κρυμμένος στο χωράφι τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Πήγαινε λοιπὸν και πούλησε τὰ υπάρχοντα σου και δώσε τα ατοὺς φτωχοὺς²⁷ και ἀπόκτησε αὐτὸ τὸ χωράφι, και ἀφοῦ ξεχώσεις τὸ θησαυρὸ, φύλαξε τον γιὰ τον εαυτὸ σου νά μή σοῦ τον κλέψουν, για νά πλουτήσεις μέ πλοῦτο ανεξάντλητο.

40. "Αν συγκατοικήσεις μέ πνευματικὸ πατέρα και βρεις ωφέλεια ἀπ' αὐτόν, κανεῖς νά μή σέ χωρίζει ἀπὸ τὴν αγάπη του και τὴ συμβίωση. Μὴν τον κρίνεις γιὰ κανένα πράγμα, μὴν τον κακολογήσεις αν σέ ἐλέγχει ἢ σέ χτυπά, μή δώσεις προσοχὴ αν τον κατηγορεῖ κανέννας, μή συμφωνήσεις μ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν υβρίζει, γιὰ νά μην ὀργιστεῖ ὁ Κύριος εναντίον σου και σέ διαγράψει ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς ζωῆς²⁸.

41. Τὸ κατόρθωμα τῆς υποταγῆς ολοκληρώνεται μέ τὴν ἀπάρνηση τοῦ κόσμου, ὅπως μάθαμε. Εκείνος ποὺ καταγίνεται μ' αὐτὴν, ας περιφραχθεῖ μέ τρία δπλα, μέ τὴν πίστη, μέ τὴν ἐλπίδα και μέ τὴν πανσέβαστη και θεία αγάπη²⁹, ὥστε περιφραγμένος μέ αὐτά, ν' αγωνιστεῖ τὸν καλὸ ἀγῶνα και νά λάβει τὰ στεφάνια τῆς δικαιοσύνης³⁰.

42. Νά μην εἶσαι δικαστὴς τῶν ἔργων τοῦ πνευματικοῦ σου πατέρα, ἀλλὰ ἐκπληρωτὴς τῶν εντολῶν του. Γιατί οἱ δαίμονες ἔχουν συνήθεια νά σοῦ ἐπιδεικνύουν τις ἐλλείψεις του, γιὰ νά σέ κάνουν νά παρακούσεις τις εντολές του, και ἢ νά *σέ ἀποτραβήξουν ἀπὸ τὸ γυμναστήριο ὡς ἀνανδρὸ και δειλὸ στρατιώτη, ἢ μόνον μέ τους λογισμοὺς τῆς ἀπιστίας νά σέ παραλύσουν και σέ αποχαυνώσουν σέ κάθε ιδέα ἀρετῆς.

43. Εκείνος ποὺ παρακούει τις εντολές τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα, εἶναι παραβάτης τῶν ἐξαίρετων συμφωνιῶν τῆς υποσχέσεως ποὺ ἔδωσε ὅταν ἐγινε μοναχός. Εκείνος ποὺ οικειοποιήθηκε τὴν υπακοή ἀφοῦ ἔσφαξε

24. Ἄσμα 4, 12.

26. Α' Τιμ. 6, 10.

28. Ψαλμ. 68, 29.

30. Β' Τιμ. 4, 7-8.

25. Παροιμ. 12, 23.

27. Ματθ. 19, 21.

29. Α' Κορ. 13, 13.

μέ τό μαχαίρι της ταπεινοφροσύνης τό θέλημα του, αυτός εκπλήρωσε, δσο τού ήταν δυνατόν, εκείνα πού υποσχέθηκε στο Χριστό εμπρός σέ πολλούς μάρτυρες.

44. Άφού μελετήσαμε πολύ, διακρίναμε και μάθαμε καλά διτ δσους ασκούνται υποταγμένοι σέ πνευματικούς πατέρες, πολύ τούς φθονούν οἱ εχθροί τῆς ζωῆς μας δαίμονες, τούς τρίζουν τά δόντια τους και εφευρίσκουν ποικίλα τεχνάσματα εναντίον τους. Και τί δέ λένε, και τί δέν υπαγορεύουν, ὡστε νά τούς χωρίσουν ἀπό τον πνευματικό τους πατέρα; Προβάλλουν προφάσεις ὡς δῆθεν εὐλογες, μεθοδεύουν ζωηρές διαφωνίες, διεγείρουν μίσος εναντίον τού πνευματικού πατέρα, τις συμβουλές του τις παρουσιάζουν σάν επιπλήξεις, τούς ἐλέγχους τούς μπήγουν σάν ἀκονημένα βέλη. «Γιατί, τού λένε, ἀπό ελεύθερος πού ἦσουν ἐγινες δούλος, και μάλιστα δούλος σκληροῦ και ἀσπλαχνου κυρίου; "Ὡς πότε θά λυώνεις κάτω ἀπό τον ζυγό τῆς δουλείας και ελεύθερο φῶς δέν θά δεις;» Κατόπιν τούς υποβάλλουν οἱ δαίμονες διτ πρέπει νά φιλοξενούν και νά επισκέπτονται ἀρρωστους και νά φροντίζουν για τούς φτωχοῦς. Κατόπιν ὑπερεπαινούν τον αγώνα και τό βραβεῖο τῆς ἀκρας ησυχίας και μονώσεως, και σπείρουν κάθε εἶδος πονηρῶν ζιζανίων στήν καρδιά τού στρατιώτη τῆς ευσέβειας, μόνο και μόνο για νά τον βγάλουν ἀπό τήν πνευματική μάνδρα και νά τον λύσουν ἀπό τό ἦσυχο λιμάνι και νά τον ρίξουν μέσα στήν ταραγμένη ἀπό θανάσιμη και ψυχοφθόρο φουρτούνα θάλασσα. Και κατόπιν, ἀφού τον πάρουν ὡς αιχμάλωτο στήν ἐξουσία τους, νά τον μεταχειριστούν κατά τά θελήματα τους.

45. Άπό σένα πού βρῖσκεσαι υποταγμένος σέ πνευματικό πατέρα; ας μή διαφεύγει ὁ δόλος τῶν ἐχθρων δαιμόνων. Μή λησμονεῖς τις υποσχέσεις σου προς τον Θεό, μή νικηθεῖς ἀπό ὕβρεις, μή δειλιάσεις τούς ἐλέγχους, τούς χλευασμούς ἢ τά περιγελάσματα, μήν υποχωρήσεις ἀπό τήν υπερβολή τῶν πονηρῶν λογισμῶν, μήν αποφύγεις τήν αυστηρότητα τού πνευματικού πατέρα, μήν περιφρονήσεις τόν χρηστό ζυγό τῆς ταπεινώσεως ἀπό θρασύτητα αυταρέσκειας και ἀυθάδειας· ἀλλά ἀφού βάλεις στήν καρδιά σου τόν λόγο τού Κυρίου: «Ὅποιος υπομεινει ὡς τό τέλος, αυτός θά σωθεῖ»³¹, μέ υπομονή τρέχε τόν αγώνα πού βρῖσκεται εμπρός σου, προσηλώνοντας τό βλέμμα σου στον Ιησοῦ πού μάς δίνει τήν ἀρχή τῆς πίστεως μας και τήν ολοκλήρωση τῆς³².

46. Ὁ χρυσοχόος δταν βάλει τό χρυσό στο χωνευτήριο (στο καμῖνι), τόν κάνει καθαρότερο. Και ὁ νέος μοναχός, πού δίνει τόν εαυτό του στους αγώνες τῆς υποταγῆς και πυρώνεται ἀπ' δλα τά λυπηρά τού κατά Θεόν βίου και μέ κόπο και υπομονή μεγάλη μαθαίνει τήν υπακοή, ἀφού ξαναλιώσει σάν σέ χωνευτήριο τά ἦθη του, μαθαίνει τήν ταπείνωση και ξαναγίνεται λαμπερός, και ἀξιος για τούς ουράνιους θησαυρούς, τήν ἀφθαρτη ζωή και

31. Ματθ. 10, 22.

32. Ἐβρ. 12, 1-2.

την μακάρια κατάληξη, από όπου έφυγε κάθε οδύνη και στεναγμός³³, ενώ έχει φυτευτεί ευφροσύνη και αδιάκοπη χαρά.

47. Ή όρθή πίστη πού έχει κανείς μέ εσωτερική αίσθηση, γεννά τό φόβο τοῦ Θεοῦ. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μάς διδάσκει τήν τήρηση τών εντολών. Γιατί, λέει, δπου υπάρχει φόβος, έχει είναι και ή τήρηση τών εντολών. Ἀπό τήν τήρηση τών εντολών συγκροτείται ή πρακτική αρετή, ή οποία είναι ή άρχή τής θεωρητικής. Καρπός αυτών είναι ή απάθεια. Μέ τήν απάθεια έρχεται μέσα μας ή αγάπη. Για τήν αγάπη λέει ό αγαπημένος μαθητής: «Ὁ Θεός είναι αγάπη· κι οποίος μένει στήν αγάπη, μένει στο Θεό, και ό Θεός σ αυτόν»³⁴.

48. Πόσο ωραία και καλή είναι αλήθεια ή ζωή τών μοναχών! Πόσο ωραία πράγματι και καλή, δν βέβαια γίνεται κατά τούς δρους και τους νόμους πού έχουν θέσει οἱ αρχηγοί της και οδηγοί, καθώς διδάχθηκαν από τό Άγιο Πνεύμα. Ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ πρέπει νά- είναι άυλος και ξένος από κάθε κοσμική σκέψη και πράξη, δπως λέει ό Απόστολος: «Κανένas άπ' δσους στρατεύονται δέν μπλέκεται στις βιοτικές υποθέσεις, γιά νά αρέσει σ' αυτόν πού τον στρατολόγησε»³⁵.

49. Πρέπει λοιπόν ό μοναχός νά είναι δυλος, απαθής, έξω από κάθε πονηρή επιθυμία, νά μήν είναι φίλος τών απολαύσεων ή μέθυσος ή νωθρός ή ράθυμος ή φιλάργυρος ή φιλήδονος ή φιλόδοξος. Γιατί δν δέν υψώσει κανείς τόν εαυτό του πάνω άπ' αυτά, δέν θά μπορέσει νά κατορθώσει τήν αγελική αυτή ζωή. Για εκείνους πού τήν κατορθώνουν σωστά, είναι ό ζυγός της καλός και τό φορτίο της ελαφρό³⁶, καθώς δλα τά ελαφρύνει ή ελπίδα πρós τό θεό. Γλυκός ό μοναχικός βίος, ή πνευματική εργασία ευχάριστη, ό τρόπος ζωής πού διάλεξε είναι καλός και δέ θ' αφαιρεθεί³⁷ από εκείνη τήν ψυχή πού τόν απόκτησε.

50. Έσύ πού απαρνήθηκες τις φροντίδες τοῦ κόσμου και ανέλαβες τόν ασκητικό αγώνα, μήν επιθυμήσεις νά έχεις πλούτο γιά νά κάνεις ελεημοσύνες στους φτωχούς. Είναι κι αυτό μιά πανουργία τοῦ πονηροῦ πού αποσκοπεί στήν κενοδοξία, ώστε νά ρίξει τό νοῦ σέ απασχόληση μέ πολλά πράγματα. Και ψωμί μόνο δν έχεις και νερό, μπορείς μέ αυτά νά φιλοξενήσεις και νά λάβεις τό μισθό τής φιλοξενίας. Και δν δέν τά έχεις ούτε αυτά, και μόνο μέ καλή διάθεση νά υποδεχτείς τόν ξένο και νά τού πεις παρηγορητικά λόγια, μπορείς επίσης νά λάβεις τό μισθό τής φιλοξενίας. Αυτό βεβαιώνεται από τή χήρα τοῦ Ευαγγελίου, ή οποία μέ δύο λεπτά ξεπέρασε τήν προαίρεση και τή δύναμη τών πλουσίων³⁸.

51. Τά παραπάνω γράφτηκαν γιά τούς ήσυχαστές. Εκείνοι δμως πού βρίσκονται στήν υποταγή πνευματικού πατέρα, ένα μόνο δς έχουν κατά νοῦ, τό νά μή ξεπέσουν σέ τίποτε από τήν εντολή τοῦ πνευματικού τους πα-

33. Ἰω. 35, 10.

35. Β' Τιμ. 2, 4.

37. Λουκ. 10, 42.

34. Α' Ἰω. 4, 16.

36. Ματθ. 11, 30.

38. Μάρκ. 12, 42-44- Λουκ. 21, 1-4.

τέρα. Γιατί όταν τό κατορθώσουν αυτό, έχουν κατορθώσει τό πάν. Όπως αντίθετα, άν ξεπέσουν άπ' αυτήν τήν ακρίβεια και διαγωγή τής υπακοής, θα είναι ακατάλληλοι για κάθε έννοια αρετής και πνευματικής ζωής.

52. Έχε και αυτή τή συμβουλή μου, φιλόχριστε: Αγάπα τή διαμονή σέ ξένο τόπο, άπομακρυνόμενος άπό τά περιστατικά τής πατρίδας σου. Από φροντίδες τών γονέων σου ή συγγενικές φιλίες μήν παρασυρθείς. Ν' αποφεύγεις τή διαμονή στην πόλη και νά υπομένεις στην έρημία, λέγοντας μαζί μέ τον προφήτη: «Νά, έφυγα μακριά και κατοίκησα στην έρημο»³⁹.

53. Νά αναζητάς τούς ερημικούς και ακατοίκητους τόπους, και μή δειλιάσεις άν εκεί υπάρχει έλλειψη και στενοχώρια άπό τά απαραίτητα τής ζωής. "Αν σέ περικυκλώσουν οί εχθροί σάν μέλισσες ή κακοί κηφήνες, και σοϋ επιθεθούν μέ κάθε λογής πολέμους και σέ συγχίζουν μέ ποικίλους λογισμούς, έσύ μή φοβηθείς και μή στήσεις τό αυτί σου νά τούς ακούσεις, μήτε νά φύγεις άπό τό στάδιο τού αγώνα. Δείξε καρτερία και υπομονή, επαναλαμβάνοντας συνεχώς στον εαυτό σου: «Περίμενα καρτερικά τον Κύριο και μέ πρόσεξε»⁴⁰. Και τότε θά δεις τά μεγαλεία τού Θεού, τή βοήθεια, τήν φροντίδα και δη τήν πρόνοια Του για τή σωτηρία σου.

54. Φίλους πρέπει νά έχεις, φιλόχριστε, εκείνους πού φέρνουν πνευματική ωφέλεια και σέ βοηθούν στον ασκητικό βίο. Οί φίλοι σου νά είναι άνδρες ειρηνικοί, αδελφοί πνευματικοί, πατέρες άγιοι, για τούς οποίους ό Κύριος είπε: «Μητέρα μου και αδελφοί μου είναι αυτοί έδω, όσοι κάνουν τό θέλημα τού ουράνιου Πατέρα μου»⁴¹.

55. Νά μήν επιθυμείς φαγητά άλλα κάθε μέρα και πολυτελή, ούτε σπατάλες πού προξενούν πνευματικό θάνατο. Γιατί λέει ή Γραφή: «Όποια ζει μέσα στη σπατάλη, αυτή έχει κιόλας πεθάνει, κι άς είναι ζωντανή»⁴². Και άπό εκείνα τά φαγητά πού μπορείς νά τά προμηθευτείς εύκολα, νά μή χορταίνεις. Γιατί είναι γραμμένο: «Μή σάς ξεγελά τό χόρτασμα τής κοιλιάς»⁴³.

56. Αν διάλεξες τήν ησυχία, μήν περνάς τόν καιρό σου συνεχώς έξω άπό τό κελί σου, γιατί αυτό φέρνει πολύ μεγάλη ζημία, αφαιρεί τή θεία χάρη, σκοτίζει τό φρόνημα, μαραινεί τό θείο πόθο. Γι' αυτό έχει λεχθεί: «Η περιπλάνηση τής επιθυμίας διαστρέφει τόν άκακο νού»⁴⁴. Κόβε λοιπόν τις σχέσεις τών πολλών, μήν τυχόν ό νους σου γίνει πολυάσχολος και καταστρέψει τόν ήσυχαστικό τρόπο ζωής.

57. Όταν κάθεσαι στό κελί σου, μήν κάνεις τό έργο σου δίχως λόγο και γεμάτο οκνηρία. Γιατί λένε: «Εκείνος πού βαδίζει χωρίς σκοπό, θά ματαιοπονήσει». Άλλά απόκτησε καλή πνευματική εργασία, μάζεψε τό νού σου, έχε μπροστά στά μάτια σου πάντοτε τήν τελευταία ώρα τού θανάτου, θυμήσου τή ματαιότητα τού κόσμου πόσο απατηλή είναι, πόσο αδύνατη, πόσο τιποτένια: έχε στό νού σου τή δοκιμασία τού φρικτού δικαστηρίου, δ-

39. Ψαλμ. 54, 8.

41. Ματθ. 12, 50.

43. Παροιμ. 24, 15.

40. Ψαλμ. 39, 2.

42. Α' Τιμ. 5, 6.

44. Σ. Σολ. 4, 12.

που τά πικρά τελώνια θά παρουσιάσουν μία-μία τις πράξεις μας, τά λόγια, τις σκέψεις τις όποιες αυτοί τις υπέβαλαν στο νου μας, και έμείς τις δεχόμαστε. Νά θυμάσαι και τις κολάσεις τοῦ άδη και νά σκέφτεσαι πώς άραγε θά είναι οί ψυχές πού κλειστήκαν εκεί. Νά θυμάσαι και τη μεγάλη και φοβερή εκείνη ήμερα τής κοινής αναστάσεως και παραστάσεως μας εμπρός στο θεό και τήν τελευταία απόφαση τοῦ Κριτή πού δέν έξαπατάται μέ σοφίσματα. Νά συλλογίζεσαι τήν τιμωρία τών αμαρτωλών, τήν ντροπή, τον έλεγχο τής συνειδήσεως, τήν απομάκρυνση από τό Θεό, τό ρίξιμο στό αίώνιο πῦρ, στό ασταμάτητο σκουλήκι, στό απόλυτο σκοτάδι, δπου υπάρχει κλάμμα και τρίξιμο τών δοντιών⁴⁵. Νά αναλογίζεσαι και τά άλλα είδη τιμωριών και νά μήν παύεις νά καταβρέχεις μέ δάκρυα τό πρόσωπο σου, τό ρούχο σου, τόν τόπο πού κάθεσαι. Γιατί έχω δει πολλούς, οί όποιοι μ' αυτές τις σκέψεις απόκτησαν πάρα πολλά δάκρυα και καθάρισαν μέ θαυμαστό τρόπο τις ψυχικές τους δυνάμεις.

58. Άλλά, νά σκέφτεσαι και τά αγαθά πού είναι ετοιμασμένα για τούς δικαίους, τήν παράσταση τους στά δεξιά τοῦ Χριστοῦ, τήν ευλογημένη φωνή τοῦ Κυρίου, τήν κληρονομία τής ουράνιας βασιλείας, τις δωρεές πού δέν μπορεί ανθρωπινος νους νά εννοήσει, τό γλυκύτατο εκείνο φώς, τήν ατέλειωτη χαρά πού δέν διακόπτεται από λύπη, τις ουράνιες εκείνες μονές, τήν συναναστροφή μέ τούς αγγέλους, δλα τά άλλα πού έχει υποσχεθεί ό Κύριος σ' εκείνους πού Τόν φοβούνται.

59. Όλοι αυτοί οί λογισμοί νά σέ συντροφεύουν, νά κοιμούνται και νά ξυπνούν μαζί σου. Κοίταξε νά μήν τούς λησμονήσεις ποτέ, αλλά δπου και άν είσαι, μήν τούς βγάλεις από τό νοῦ σου, για νά φύγουν και οί πονηροί λογισμοί και για νά είσαι γεμάτος από θεία παρηγοριά. Ή ψυχή πού δέν είναι περιτειχισμένη μέ τέτοιες σκέψεις, δέν μπορεί νά κατορθώσει τήν ησυχία. Γιατί ή πηγή πού δέν έχει νερό, ματαίως λέγεται πηγή.

60. Και αυτή τήν πολιτεία έχει νομοθετηθεί για τούς ήσυχαστές νά τήν επιτύχουν. Νηστεία, μέ δση δύναμη έχουν, αγρυπνία και χαμαικοιτία και κάθε άλλη κακοπάθεια για χάρη τής μέλλουσας αναπαύσεως. «Δέν είναι άξια —λέει— ν' αντισταθμίσουν τά παθήματα τοῦ τωρινού καιρού τή δόξα πού μέλλει νά αποκαλυφθεί σ' εμάς»⁴⁶. Πάνω άπ' δλα απαιτείται προσευχή καθαρή, θά έλεγα ακατάπαυστη και αδιάλειπτη. Αυτή είναι τείχος ασφαλές, αυτή είναι λιμάνι ήσυχο, φυλακτήριο τών αρετών, αφανισμός τών παθών, δύναμη τής ψυχής, καθαρτήριο τοῦ νοῦ, ανάπαυση στους κουρασμένους, παρηγοριά σ' δσους πενθούν. Ή προσευχή είναι ομιλία μέ τό Θεό, θεωρία τών αοράτων, πληροφορία εκείνων πού επιθυμούν νά μάθουν τό θέλημα τοῦ Θεού, τρόπος ζωής τών αγγέλων, παρακίνηση στά καλά, πραγμάτωση τών αγαθών πού έλπίζομε⁴⁷. Αυτή τήν βασίλισσα τών αρετών φρόντισε, έσύ ά-

45. Γνήφκ. 9, 44· Μισθ. 8, 12.

46. Ρομ. 8, 18.

47. Έβρ. 11, 1.

σκητή, μέ δλη σου τή δύναμη να κατακτήσεις. Να προσεύχεσαι μέρα και νύχτα, είτε αθυμος είσαι είτε εύθυμος. Προσευχήσου μέ φόβο και τρόμο, μέ νου προσεκτικό και άγρυπνο, γιά να γίνει δεκτή από τον Κύριο ή προσευχή σου. Γιατί λέει: «Οί οφθαλμοί τού Κυρίου είναι στραμμένοι στους δικαίους και τά αυτιά Του είναι ανοιχτά γιά νά ακούσουν τήν δέηση τους»⁴⁸.

61. Είπε κάποιος από τούς παλαιούς (ό Εύάγγριος) όρθά και πετυχημένα, διτι από τούς δαίμονες πού μάς πολεμούν, πρώτοι είναι εκείνοι πού τούς έχουν ανατεθεί οϊ ορέξεις τής γαστριμαργίας, εκείνοι πού μάς υποβάλλουν τή φιλαργυρία και εκείνοι πού μάς παρακινούν στήν κενοδοξία. Οί άλλοι δαίμονες έρχονται πίσω από αυτούς και τούς διαδέχονται παραλαμβάνοντας εκείνους πού πληγώνονται από τούς προηγούμενους.

62. Και πράγματι μέ τήν παρατήρηση κατάλαβα διτι δέν είναι δυνατόν νά πέσει ό άνθρωπος σέ αμαρτία ή πάθος, άν δέν έχει προηγουμένως καταπληγωθεί από ένα άπ' αυτά τά τρία. Γι' αυτό και ό διάβολος τούς τρεις αυτούς λογισμούς παρουσίασε στον Σωτήρα⁴⁹. Άλλά ό Κύριος, άφού φάνηκε ανώτερος από τούς πειρασμούς αυτούς, διέταξε τόν διάβολο νά φύγει από μπροστά Του και έδωσε σ' εμάς τή νίκη εναντίον του, ως αγαθός και φιάνθρωπος Δεσπότης, Εκείνος πού ντύθηκε σώμα σέ δλα δμοιο μέ τό δικό μας, έκτος από τήν. αμαρτία, και μάς έδειξε τό σωστό και άλάθευτο δρόμο τής άναμαρτησίας, τόν όποιο διταν βαδίζομε, ντυνόμαστε τό νέο άνθρωπο, πού γίνεται καινούργιος κατά τήν εικόνα τού Πλάστη του⁵⁰.

63. Τέλειο μίσος μέ δλη τήν καρδιά μας διδάσκει ό Δαβίδ νά έχομε εναντίον τών δαιμόνων⁵¹, γιατί είναι εχθροί τής σωτηρίας μας: και αυτό τό μίσος είναι πάρα πολύ κατάλληλο γιά τήν εργασία τής αρετής. Ποιος είναι λοιπόν εκείνος πού μισεί μέ τέλειο μίσος τούς εχθρούς; Εκείνος πού δέν άμαρτάνει πλέον ούτε στήν πράξη, ούτε μέ τή διάνοια. Όσο οϊ προϋποθέσεις τής φιλίας μέ τούς εχθρούς, δηλαδή οϊ αιτίες τών παθών είναι σ' εμάς, πώς θά έπιτύχομε τό μίσος εναντίον τους; Γιατί ή φιλήδονη καρδιά δέν μπορεί νά διατηρεί μέσα της αυτό τό μίσος.

64. «Ένδυμα γάμου» είναι ή απάθεια τής λογικής ψυχής, πού χωρίστηκε από τις κοσμικές ηδονές και απαρνήθηκε δλες τις ανάρμοστες επιθυμίες, και ασχολείται μέ φιλόθεες σκέψεις και ολοκάθαρη μελέτη θείων θεωριών. Όταν ξεπέσει στά πάθη τής ατιμίας και στήν γύρω άπ' αυτά απασχόληση, τότε ξεντύνεται τό φόρεμα τής σωφροσύνης και εξαθλιώνεται φορώντας σχισμένα και καταλερωμένα κουρέλια, δπως διδάσκεται στά Ευαγγέλια διτι ό δούλος εκείνος πού δέθηκε χέρια και πόδια και ρίχθηκε στο σκότος τό εξώτερο, μέ τέτοιους λογισμούς και πράξεις είχε υφασμένο τό ένδυμα* και ό Κύριος δέν τόν έκρινε άξιο γιά τούς θείους και άφθαρτους γάμους⁵².

48. Ψαλμ. 33, 16.

50. Κολ. 3, 10.

52. Ματθ. 22, 11-14.

49. Ματθ. 4, 1-10.

51. Ψαλμ. 138, 22.

65. Για τή φιλαυτία, ή οποία μισεί τούς πάντες, δίκαια είπε κάποιος σοφός, διτι πρώτος άπ' όλους τούς κακούς λογισμούς είναι ό φοβερός αυτός πόλεμος της φιλαυτίας, πού μοιάζει μέ τύρανο. Αυτός μαζί μέ τούς τρεις και μέ τούς πέντε αρπάζουν τό νοῦ.

66. Θαυμάζω αν κανείς πού χορταίνει τήν κοιλιά του μέ φαγητά θά μπορέσει ποτέ νά αποκτήσει απάθεια. Απάθεια εννοώ διχί τήν αποχή τής αμαρτίας πού γίνεται μέ τήν πράξη· γιατί αυτή λέγεται εγκράτεια. Άλλά, εκείνη πού ξεριζώνει ολοκληρωτικά άπό τή διάνοια τις εμπαιθείς έννοιες, ή οποία λέγεται καθαρότητα τής καρδιάς.

67. Είναι πιό εύκολο νά καθαρίσει κανείς μιá ακάθαρτη ψυχή, άπό τό νά ξαναφέρει στήν υγεία μιá ψυχή καθαρμένη πού λερώθηκε πάλι. Γιατί είναι ευκολότερο νά κατορθώσουν τήν απάθεια εκείνοι πού μόλις απαρνήθηκαν τήν σύγχυση τοῦ κόσμου, σέ οποιαδήποτε αμαρτήματα κι άν έχουν πέσει· σ' εκείνους όμως πού γεύθηκαν πόσο γλυκός είναι ό λόγος τοῦ Θεοῦ και βάδισαν τό δρόμο τής σωτηρίας και κατόπιν γύρισαν πίσω στήν αμαρτία, είναι κάπως δυσκολοκατόρθωτη ή απάθεια. Άπό τό ένα μέρος εξαιτίας τής κακής έξεως και πονηρής συνήθειας, κι άπό τό άλλο εξαιτίας τοῦ δαίμονα τής λύπης πού μένει πάντα στις κόρες τών ματιών και προσφέρει τήν εικόνα τής αμαρτίας. Ή πρόθυμη όμως και φιλόπονη ψυχή εύκολα κατορθώνει και αυτό τό δυσκολοκατόρθωτο, μέ τήν βοήθεια τής θείας χάρης, ή οποία δείχνει σ' εμάς μακροθυμία και φιλανθρωπία και μάς προσκαλεί στή μετάνοια, υποδεχόμενη μέ ανέκφραστη ευσπλαχνία και συμπάθεια δσους επιστρέφουν, δπως έχομε διδαχθεί άπό τήν παραβολή τοῦ άσωτου υιού⁵³.

68. Κανένas άπό εμάς δέν μπορεί μέ τήν δική του δύναμη νά γλυτώσει άπό τις μεθόδους και τις τέχνες τοῦ πονηρού, παρά μόνο μέ τήν ανίκητη δύναμη τοῦ Χριστού. Μάταια λοιπόν πλανιούνται δσοι υπερηφανεύονται και φουσκώνουν διαφημίζοντας διτι μέ τις ασκήσεις πού κάνουν και μέ τό αυτεξούσιο τους καταργούν τήν αμαρτία, ή οποία καταργείται μόνο μέ τή χάρη τού Θεού, καθώς έχει νεκρωθεί διά τοῦ μυστηρίου τοῦ σταυρού. Γι' αυτό και ό φωστήρας τής Εκκλησίας Ιωάννης ό Χρυσόστομος λέει διτι δέν άρκεῖ ή προθυμία τού άνθρωπου, άν δέν δεχτεί και τή βοήθεια τοῦ ουρανού. Και διτι πάλι, δέ θά κερδίσομε τίποτε άπό τήν θεία βοήθεια, άν δέν έχομε προθυμία. Αυτά τά δύο τά φανερώνουν ό Ιούδας και ό Πέτρος. Ό Ιούδας άν και είχε πολλή βοήθεια, δέν ωφελήθηκε τίποτε, γιατί δέν θέλησε, ούτε συνεισέφερε τή δική του προαίρεση και προθυμία. Ό Πέτρος πάλι, άν και είχε προθυμία, επειδή δέ βοηθήθηκε, κατέπεσε. Γιατί ή αρετή συνυφαινεται άπό τά δύο, τή βοήθεια τού θεοῦ και τήν προθυμία τοῦ άνθρωπου. Γι' αυτό σάς παρακαλώ, λέει, ούτε νά ανάθεσομε τό πάν στό θεό κι έμεῖς νά κοιμόμαστε, ούτε δταν έχομε προθυμία, νά νομίζομε διτι τό πάν τό κατορθώνομε μέ τούς δικούς μας κόπους.